

22. Pereslegin S.B. Samouchitel' igry na mirovoj shahmatnoj doske / S.B. Pereslegin. – М.: AST; SPb.: Terra Fantastica, 2005. – 619 s.
23. Social'naja informatika. – М.: URSS, 2003. – 216 s.
24. Suhanov A.P. Informacija v zhizni cheloveka / A.P. Suhanov. – М.: Politizdat, 1983. – 112 s.
25. Shtompka P. Sociologija social'nyh izmenenij / Per. s angl.; pod red. V.A. Jadova / P.Shtompka. – М.: Aspekt-Press, 1996. – 416 s.

* * *

УДК 316.423

Кісла Г., професор кафедри соціології Інституту соціології, психології та соціальних комунікацій, Національний педагогічний університет ім. М.П. Драгоманова (Україна, Київ), Tzira@ukr.net

Ідентичність в українському суспільстві: модерністські зміни

Розглядаються етнопольні процеси у державі з точки зору розбіжності етнопольнічних тенденцій розвитку української держави в часі і різновекторності етноінтересів суб'єктів етнопольнічного процесу. Мова йде про те, що в українській державі сьогодні актуалізовані дві тенденції у розвитку: тенденція конструювання української етнопольніції, і тенденція формування політичної нації. У цьому суперечливому розвитку тема ідентичностей, і в першу чергу, етнічної ідентифікації, займає важливе місце, грає дуже важливу роль для розвитку української держави, її позиціонування в європейському і світовому просторі як розвинутої, цивілізованої країни.

Ключові слова: етнопольні процеси, ідентичність, українське суспільство.

Kisla H., professor of department of sociology of Institute of sociology, psychology and social communications, National pedagogical university the name of M.P. Dragomanov (Ukraine, Kyiv), Tzira@ukr.net

Identity in Ukrainian society: modernistic changes

Discusses the ethnic processes in the state in terms of differences ethnopolitical trends of development of the Ukrainian state at the time and разновекторности этноинтересов subjects of ethno-political process. We are talking about the fact that in the Ukrainian state today updated two trends in the development of the trend of constructing the Ukrainian ethnic Nations, and a tendency for the formation of a political nation. This contradictory development of the theme of identities, and first of all, ethnic identification, occupies an important place, plays a very important role for the development of the Ukrainian state, its positioning in the European and world space as a developed, civilized country.

Keywords: ethnic processes, identity, Ukrainian society.

Кісла Г., професор кафедри соціології Інституту соціології, психології і соціальних комунікацій, Національний педагогічний університет ім. М.П. Драгоманова (Україна, Київ), Tzira@ukr.net

Идентичность в украинском обществе: модернистские изменения

Рассматриваются этнопольные процессы в государства с точки зрения разногласия этнопольных тенденций развития украинского государства во времени и разновекторности этноинтересов субъектов этнопольного процесса. Речь идет о том, что в украинском государстве сегодня актуализированы две тенденции в развитии: тенденция конструирования украинской этнопольности, и тенденция формирования политической нации. В этом противоречивом развитии тема идентичностей, и в первую очередь, этнической идентификации, занимает важное место, играет очень важную роль для развития украинского государства, ее позиционирование в европейском и мировом пространстве как развитой, цивилизованной страны.

Ключевые слова: этнопольные процессы, идентичность, украинское общество.

Актуальність дослідження ідентичності українського населення обумовлена в першу чергу практичною потребою врахування досвіду розвитку цього соціального феномену під час соціальних трансформацій. Цивілізаційні перетворення в українському суспільстві «замовляють» дослідження в першу тих процесів і соціальних феноменів, без вивчення яких складно конструювати стратегію соціальних змін.

Сучасний етап розвитку української держави актуалізує вирішення складних і неоднозначних щодо змісту проблем. Однією з головних проблем у цьому ряду, на наш погляд, можна розглядати етнопольний розвиток держави. Приводом для такого твердження є розбіжність етнопольних тенденцій розвитку української держави в часі і різновекторність етноінтересів суб'єктів етнопольного процесу. Мова йде про те, що в українській державі сьогодні актуалізовані дві тенденції у розвитку:

тенденція конструювання української етнопольності, і тенденція формування політичної нації. У цьому суперечливому розвитку тема ідентичностей, і в першу чергу, етнічної ідентифікації, займає важливе місце, грає дуже важливу роль для розвитку української держави, її позиціонування в європейському і світовому просторі як розвинутої, цивілізованої країни.

В українському суспільстві існує запит на теоретичне осмислення феномена ідентичності в поєднанні з емпіричними дослідженнями, в поєднанні з реаліями етнопольної стратегії розвитку українського суспільства.

«Останніми роками спостерігається справжній вибух інтересу до концепції ідентичності, зауважив Стюарт Хелл, англійський соціолог в 1996 році. Минуло всього кілька років з тих пір, як було зроблено це зауваження, і цей вибух породив небачений шквал думок. Мабуть, ніякої іншої аспекти нашого життя не приваблює зараз такої уваги філософів, соціологів і психологів. Справа не в тому, що «дослідження ідентичності» стають сьогодні незалежною і швидко розвинутою галуззю знань, відбувається щось більше, і можна сказати, що «ідентичність» стає призмою, через яку розглядаються, оцінюються і вивчаються багато важливих рис сучасного життя [1] Це ствердження З.Баумана дуже добре позиціонується до проблеми дослідження ідентичності в українській державі.

Методологічні підходи до дослідження ідентичності, розгляд ідентичності, як предмету наукового аналізу, присутні в основних соціально-гуманітарних і соціально-філософських школах, побудувавши самостійні теорії ідентичності.

Школа психоаналізу. Цілісна теорія ідентичності була розроблена в рамках психоаналізу (А. Адлер, Е. Берн, З. Фрейд). У ній ідентичність виступає як сума несвідомих і усвідомлюваних психологічних механізмів індивіда, що визначають властивий йому спосіб пристосування до реальності. Авторами даного напрямку був детально описаний механізм набуття ідентичності з допомогою ідентифікації зі значущими іншими, а так само з самим собою [2,с.186].

Етнометодологічна школа. (И. Хейзинга, Г. Гарфинкель, Х. Сакс).

У рамках досліджень цієї школи індивідуальна ідентичність визначається як самотипізація індивідом самого себе за допомогою співвіднесення з деякими соціальними групами, яка є результатом засвоєння деяких існуючих у суспільстві моделей такої типізації [3].

Соціологічна феноменологія (А. Шюц, Н. Луман, П. Бергер. Ідентичність визначали одночасно і як якийсь цілісний образ, який індивід становить про самого себе, незмінний у всіх життєвих ситуаціях, в яких усвідомлює себе індивід і через поняття ідентифікації, тобто співвіднесення себе з деякою соціальною групою [4,с.211].

Соціальна філософія в розробках ідентичності найбільш симптоматично презентована роботами П. Бурдьє. Він пропонував розглядати ідентичність через поняття культурної ідентичності: з якою культурою ототожнює себе людина, за кого він сам себе тримає. Об'єднує людей, насамперед аж ніяк не ідеологія і навіть не стільки релігія, скільки свідомість приналежності до якоїсь культури. Йдеться, скільки про специфічний спосіб життя, особливості ставлення людини до світу, інших людей, самого себе, свого місця у світі, серед інших людей. З точки зору П.Бурдьє, ідентичність – один з ресурсів виникнення і розвитку соціальних систем. В соціології поширена думка, що поняття ідентичності стало широко використовуватися у соціальних науках після робіт Е. Еріксона. Він звернув увагу на особливості проявів ідентичності в умовах суспільних трансформацій. Розглядаючи ідентичність в динаміці, Еріксон показав її взаємозв'язок із соціальною дійсністю і з функціонуванням культури. Ці підходи є важливими для України, тому що є базовим для вирішення державних і етнічних проблем через стратегію побудування «ми-ідентичностей». Е. Еріксон запропонував структуру ідентичності, яка допомагає створювати стратегію етнопольного розвитку суспільства. Це пов'язано

з трьома основними рівнями аналізу людської природи: індивідуальним, особистісним і соціальним. На першому, індивідуальному рівні аналізу ідентичність визначається тим як результат усвідомлення людиною власної часової тривалості. З другої, особистісної, точки зору ідентичність визначається як відчуття людиною власної неповторності, унікальності свого життєвого досвіду. У третій, ідентичність визначається Е. Еріксоном як особистісний конструкт, який відображає внутрішню солідарність людини з соціальними, груповими ідеалами і стандартами і тим самим допомагає процесу Я–категоризації [5].

Аналіз ідентичності міститься в роботах Ю. Хабермаса. Певним чином спираючись на структуру ідентичності Еріксона, особистісну і соціальну ідентичність він визначає як два виміри, в яких реалізується балансуєча Я–ідентичність: особистісна ідентичність забезпечує зв'язок історії життя людини, соціальна – можливість виконувати вимоги всіх рольових систем, до яких людина приналежить. Принцип етнічної приналежності це легкий і чіткий спосіб вираження шірого почуття групової ідентичності, яка пов'язує всіх «нас», тому що підкреслює нашу відмінність від «них» [6].

Такої ж точки зору на особисту ідентичність як соціальний феномен дотримується І. Гофман, представник інтеракціоністського підходу вивчення соціальних явищ. Під ідентичністю він розуміє унікальні ознаки людини і факти його життя, які будуть сприйняті як особистісна ідентичність, якщо відомі партнеру по взаємодії.

Гофман вводить третій вид ідентичності – Я–ідентичність, суб'єктивне відчуття індивідом своєї життєвої ситуації, безперервності і своєрідності. Гофман розглядав ідентичність в умовах множинності соціальних ролей і виділяв три види ідентичності: 1) соціальна ідентичність – типізація особистості іншими людьми на основі атрибутів соціальної групи, до якої він належить, 2) особиста ідентичність – унікальні ознаки, сформовані унікальною комбінацією подій в історії життя; 3) Я–ідентичність – суб'єктивне відчуття індивідом своєрідності власної ситуації [7].

Сучасний відомий російський соціолог Л.М.Дробіжева дає визначення етнічної ідентичності, яке певним чином співвідноситься з визначенням Гофмана: етнічна ідентичність це свідомість спільності людей, що базується на уявленнях про свою національність, мову, культуру, історію, територію, інтересах, емоційному відношенні до них і за певних умов готовності діяти в ім'я цих уявлень [8,с.49].

Ідентичність, як наукове поняття, не залишилося осторонь від дискурсу трансформації модерну в постмодерн. «Фрагментарна, епізодична, і здебільшого, імпульсивна природа постмодерністського суспільства призводить до сумніву про існування стомленої ідентичності. Стабільність і збереження індивідуальної ідентичності було характерним для традиційного суспільства. Зараз же в умовах стрімких соціальних змін досягнення стабільної ідентичності, яка зберігалася б протягом усього життя людини, є край складною справою. Це думка польського соціолога Бокжанського Z. [9,с.315].

Український соціолог Ручка А. згоден з думкою колеги і додає, що в постмодерністському суспільстві, в якому з'являються нові чинники впливу на людину, нові життєві можливості, нові стилі життя, форми людської діяльності, ідентичність залишається такою ж гострою проблемою як і в модерністському суспільстві [10,с.315].

Про роль ідентичності в епоху постмодерну відомий англійський соціолог З. Бауман пише наступним чином «Люди шукають групи, до яких вони могли б належати, стійко і довго, у світі, де все рухається, і ніщо не є надійним. «Ідентичність» зобов'язана увагою, яку вона до себе привертає, і пристрастями, які вона породжує, тому, що вона виступає сурогатом спільноти, природного сховища, яке вже недоступне у швидко приватизованому і індивідуалізованому, стрімко глобалізуючому світі, і тому вона може представлятися у вигляді зручного прихистку, який забезпечує безпеку і впевненість і тому настільки бажаного. Кожен думає про ідентичність всякий раз, коли він не

впевнений, де знаходиться, тобто, коли він не впевнений, куди помістити себе у видимому розмаїтті поведінкових типів і моделей і як упевнитися, що люди навколо прийняли б це як належне, так, щоб обидві боки знали, як діяти в присутності, один одного [1].

Інститут соціології НАН України з 1992 року проводить загальнонаціональне моніторингове дослідження «Українське суспільство», в якому заміряє серед інших проблем типи та ієрархію ідентифікації населення України.

Ким Ви себе, в першу чергу, вважаєте?

« Мешканцем села, району чи міста в якому Ви живете «

« Мешканцем регіону (області чи кількох областей)»

« Громадянином України»,

«Представником свого етносу, нації»,

«Громадянином колишнього Радянського Союзу»,

«Громадянином Європи»,

«Громадянином Світу».

Табл. 1.

Таблиця динаміки ідентичностей населення України з 2002 року по 2012 рік (%)

Ким Ви себя, в первую очередь, считаете?»	1992	2000	2002	2004	2005	2006	2008	2010	2012
жителем села, района или города в котором Вы живете	24.0	31.3	31.6	30.5	24.6	27.7	24.5	27.2	30%
жителем региона (области или нескольких областей)	6.8	6.9	5.9	6.7	6.4	6.6	9.3	6.6	8%
Гражданином Украины	45.6	41.0	41.0	44.2	54.6	51.6	51.7	51.2	48%
представителем своего этноса, нации	–	–	3.0	3.1	2.1	1.8	2.6	3.1	1.75%
Гражданином бывшего Советского Союза	12.7	12.2	12.7	10.7	8.1	7.3	9.0	6.9	8%
Гражданином Европы	3.8	2.8	0.7	0.7	0.8	1.3	0.4	0.9	1.25%
Гражданином Мира	6.4	5.6	2.7	2.4	2.5	2.9	1.7	3.1	2.45%
иное,	–	–	1.6	1.4	1.0	0.7	0.6	0.8	0.55%
не ответили.	0.6	0.2	0.8	0.2	0.1	0.1	0.1	0.3	–

Данні презентованої таблиці дозволяють побудувати ієрархію розподілу (актуалізації) ідентичностей в українському суспільстві у динаміці, протягом 10 років, з 2002 року по 2012 рік.

Табл. 2

Таблиця ієрархії розподілу ідентичностей українського населення (%)

Ким Ви себе, в первую очередь, считаете?»	2002р	2012р.
Громадянином України	41	48
Мешканцем села, району чи міста в якому Ви живете	31.6	30
Громадянином колишнього Радянського Союзу	12.7	8
Мешканцем регіону (області чи регіону)	5.9	8
Представником свого етносу, нації	3.0	1.75
Громадянином Світу	2.7	2.45
Громадянином Європи	0.7	1.25
інше	4.4	1.55

Аналіз даних презентованої таблиці дозволяє зробити наступні висновки.

«Vox of identity» українців, його аксіологічний зміст, за 10 років соціологічного моніторингу не пізнав радикальних змін, і певним чином виглядає стабільним. За 10 років дослідження на першому місці залишається домінуючою громадянська ідентифікація українців – «Громадянин України», на другому місці і практично в тому ж обсягу «стоїть» локальна ідентичність населення українців – «Мешканець села, району чи міста». На п'ятому місці усі

10 років моніторингу розташовується етнічна ідентифікація українців – «Представник свого етносу, нації», вона не змінює свого значення для українців у системи ідентичностей. Відмітимо, що точно такий же результат стабільності презентує аналіз такого маркера ідентичності як «Громадянин колишнього Радянського Союзу», Третє місце, як і 10 років назад, у «Box of Identity» українського населення.

Зсуви, але дуже не значні, можна відмітити у таких маркерах ідентичності як регіональна – «Мешканець регіону (області чи регіону)», с четвертого місця піднялась в ієрархічній драбинці на третю. Європейська ідентичність – «Громадянин Європи» теж як і регіональна ідентичність піднялась на одну сходинку. Умовно кажучи, помітний зсув показує маркер такої ідентичності як «Громадянином Світу», з шостої сходинки «стрибнув» на четверту. Ще раз відмітимо: актуалізація, ціннісна оцінка маркерів ідентичності українців, певним чином, може вважатися стабільною. І це у часи значущих соціальних трансформації в українському суспільстві. Для пояснення цього соціального явища можна повернутися до названої думки З.Баумана: «Люди шукають групи, до яких вони могли б належати, стійко і довго, у світі, де все рухається і пересовується, і ніщо не є надійним. Ідентичність зобов'язана увагою, яку вона до себе привертає, і пристрастями, які вона породжує, тому, що вона виступає сурогатом спільноти, природного «сховища», яке вже недоступне у швидко приватизованому і індивідуалізовану, стрімко глобалізуючому світі, і тому вона може представлятися у вигляді зручного сховища, який забезпечує безпеку і впевненість і тому настільки бажаного [1].

Змістовний аналіз «Box of Identity» українців презентує інакшу картину. Там спостерігаються помітні зміни. Маркери ідентичності розподілились на «маркери зростання» і на «маркери падіння». Серед маркерів ідентичностей, які презентують тенденцію до зростанню на першому місці «по обсягу» знаходиться Громадянська ідентичність українців → «Громадянин України». Вона презентує тенденцію к росту значущості, від 41% до 48%. На другому – регіональна ідентичність, – «Мешканець регіону (області чи регіон)» « від 5.9% до 8%. На третьому місці знаходиться європейська ідентичність – «Громадянин Європи», від 0.7% до 1.25%.

До маркерів ідентичності, які презентують тенденцію «до падіння», по даним результатам моніторингового дослідження, відносяться: локальна ідентичність – «Мешканець села, району чи міста», ідентичність «минулого» – «Громадянин колишнього Радянського Союзу», етнічна ідентичність – «Представник свого етносу, нації» і маркер такої ідентичності як «Громадянином Світу».

Отримані результати потребують відповіді на питання: чому маркери ідентичностей українців розподілились на «зростання» і «падіння» таким чином.

Аналіз причин зростання громадянської ідентичності українців.

Україна протягом 20 років свого статусу незалежної держави була заручником двох протилежних за своїм змістом тенденцій розвитку: етнонаціонального розвитку та тенденції розвитку громадянської нації. Причин такої обставини дві. Перша: тенденції розвитку співпали у часі, а логіка цивілізаційного розвитку передбачає послідовність у вигляді розвитку і складання національної держави, а потім побудови держави громадянської нації, в якому «працюючим» конструктом є не етнічна ідентифікація, а ідентифікація «я громадянин цієї держави». Складність реалізації двох протилежних тенденцій розвитку створювала для української держави проблеми і була однією з причин дезінтеграції української держави. Як результат, став майже звичним розподіл на Схід – Захід у політичному дискурсі, конфлікт векторів геополітичного розвитку: вектор інтеграції з Європою, вектор інтеграції з Росією.

Друга причина. Необхідність в одному часовому просторі будувати етнонаціональну держава з титульним етносом на чолі і будувати державу громадянської нації з домінантою «я–громадянина України» гальмувала розвиток

обох тенденцій. У результаті, в Україні склалася ситуація «асиметрії розвитку». На сьогодні не можна категорично стверджувати, що ця «асиметрія розвитку» більш не існує, але позитивні зміни певного характеру помітні. Серед них дані соціологічного моніторингу, які ми аналізуємо: кількість українців, які ідентифікують себе як громадяни держави, зростає і це дозволяє робити позитивний прогноз про зміцнення української незалежності.

Регіональна ідентичність, «Мешканець регіону (області чи регіон)» займає наступне місце серед ідентичностей зростання після громадянської. Для України, по–перше, це можна вважати певною закономірністю, по–друге, це результат інерції конфлікту між тенденціями розвитку: етнонаціональної тенденцією розвитку і розвитку громадянської нації. Першу тенденцію, зрозуміло, етнонаціональну, презентують регіональні спільноти. Але цієї ситуації може бути і таке пояснення: не дивлячись на тиражуємо ствердження про активний перехід українського суспільства від модерніти до постмодерніти, українське суспільство залишається традиційним, орієнтованим на Мікропростір і дистанцується від Макропростору. Для аргументації цього пояснення зростання регіональної ідентичності можна звернутися до аналогічних досліджень в Росії, які проводила соціологічна компанія Ціркон, «Євразійський монітор 2013». Російські соціологи, досліджували «набір ідентичностей» населення 10 країн колишнього Радянського простору: Росія, Україна, Беларусь, Молдова, Вірменія, Грузія, Казахстан, Узбекистан, Таджикистан, Киргизстан. Дослідники отримали схожий результат в Україні і в Росії по ієрархічному розподілу ідентичностей у населення країни, і по змістовному оцінюванні. Тенденцію актуалізації регіональної ідентичності в суспільстві, російські соціологи розглядають як наявність бажання до автономізації територіальних спільнот у внутрі країни. Бажано відноситись до цього як до позитивного процесу у стратегії розвитку територіального самоуправління.

Європейська ідентичність. Наступна зростаюча ідентичність – «Громадянин Європи». Актуалізація стратегії інтеграції української держави до європейського геополітичного простору дуже поширена, в першу чергу, на рівні громадянської думки, громадянського обговорення. Останні ні є однозначними.

Як показують останні соціологічні дослідження Фонду «Демократичні ініціативи» і Київського міжнародного інституту соціології (Березень, 2013р.) українське суспільство диференціюється практично на дві рівні частини. 42.7% респондентів готові проголосувати за вступ до Європейського союзу. 42.1% готові проголосувати за вступу України до Єдиного митного союзу з Росією, Білоруссю та Казахстаном [11]. Тенденція к зростанню «європейської» ідентичності у населення України дозволяє нам робити прогноз, що практична симетрія відношення в суспільстві до геополітичного стратегій розвитку буду змінюватися в бік європейської інтеграції.

Наступний аналіз присвячений ідентичностям, які в «box of identity» українців мають тенденцію к зменшенню значення:

Локальна ідентичність – «Мешканець села, району чи міста», ідентичність «минулого» – «Громадянином колишнього Радянського Союзу», етнічна ідентичність – «Представник свого етносу, нації», глобально–світова – «Громадянином Світу».

Локальна ідентичність, певним чином, конкурує, в позитивному сенсі, з регіональною, тому можна розглядати «рухи» цієї ідентичності як компенсаторні в порівнянні з регіональною ідентичністю.

Ідентичність «минулого». «Громадянином колишнього Радянського Союзу», по визначенню, мусить мати тенденцію к зменшенню значення. Цю ідентичність презентує доросле населення країни, яке, зрозуміло, скорочується.

Етнічна ідентичність. «Представник свого етносу, нації» мусить бути предметом окремого і дуже плідного наукового дослідження. І причина такого відношення до названої ідентичності полягає у певному парадоксі її презентації. Мається на увазі, що за 10 років соціологічного моніторин-

гу, етнічна ідентичність не була актуалізована у населення України, більш 3% не піднімалась, і за 10 років скоротилась з 3% до 1.75%. Парадокс полягає, на нашу думку, у тому, що це активний період у будівництві незалежної країни, якій неможливий без етнічно-національної солідарності, етнічно-національної консолідації. Але, незалежна держава будувалась, етнічно-національна солідарність певним чином, презентувалась, а л е етнічна ідентичність була на периферії «box of identity» українського населення. Можна пояснювати цю ситуацію «компесаторним» ефектом. Тобто, зсувом цієї ідентичності у бік усіх інших, маленькими кількісними фрагментами, що в цілому виводило етнічну ідентичність на периферію актуалізації.

Світова ідентичність. «Громадянином Світу» була певним чином більш актуалізована 10 років тому, чим зараз. Це факт можна коментувати наступним чином: бажання ідентифікувати себе як громадянина світу була соціальною рефлексією на глобалізаційні процеси, зараз знищується у результаті адаптації, прийняття Світу, як доступного простору.

Висновки презентованого аналізу «box of identity» українського населення.

Розподіл комплексу ідентичностей українського населення на домінуючі і периферійні можна вважати закономірним для інтенсивно трансформуючих спільнот. Домінанта громадянської ідентичності є позитивним фактом, яка дозволяє робити прогноз про якісні цивілізаційні зміни в українській державі.

Список використаних джерел

1. Бауман З. Електронний ресурс: <http://www.tovievich.ru/book/print/155.htm>
2. Романов И. Ю. Психологический анализ: культурная практика и терапевтический смысл. – М., 2007.
3. Ионин, Л. Социология как non-fiction. О развитии этнометодологии // Социологический журнал. – № 1–2. – 2006.
4. Феноменология. Западная социология. Исторические этапы, основные школы и направления развития (XIX–XX вв.): Под. ред. Плахова В. – СПб.: Издательство РГПУ им. А. И. Герцена, 2000.
5. Эрикссон М. Развитие представлений о понятии «социальная идентичность»: Электронный ресурс. psylist.net/hrestomati/00030.htm
6. Хабермас Ю. Европейское национальное государство: его достижения и пределы. О прошлом и будущем суверенитета и гражданства // Нации и национализм / Ю.Хабермас. – М., 2007. – 374 с.
7. Гофман А. В поисках утраченной идентичности: традиции. Электронный ресурс. iph.ras.ru/uplfile/root/biblio/vst/2010/12.
8. Дробижина Л. Идентичность и этнические установки русских в своей и иноэтнической среде // Социологические исследования. 2010. №12
9. Бокжанський З. Цит. по Ручка А.О. Соціокультурні ідентичності та практики/ Під ред. А.Ручка. – К.; Інститут соціології НАН України, 2002.
10. Ручка А.О. Соціокультурні ідентичності та практики/ Під ред. А.Ручка. – К.; Інститут соціології НАН України, 2002.
11. www.dif.org.ua/ua/polls/2013-year/dumka-gromadjan-2013.htm

* * *

УДК 316.344.34:378]:316.344.23

Сюсель Ю.В., викладач кафедри соціології Інституту соціології, психології та соціальних комунікацій, Національний педагогічний університет ім. М.П. Драгоманова (Україна, Київ), Zzira@ukr.net

Дослідження споживацьких смаків через призму виховного середовища

Стаття присвячена дослідженню споживацьких смаків з акцентом на виховне середовище, що впливає на характеристики споживацьких практик студентів. Розглянуто концепції споживацького смаку у сучасному соціологічному дискурсі. Окреслено основні завдання виховного середовища у формуванні споживацьких смаків студентської молоді.

Ключові слова: споживацький смак, виховне середовище, студент, освіта, суспільство споживання тощо.

Siusel Yu. V. lecturer, Department of Sociology, Institute for Sociology, Psychology and Social Communications, National pedagogical university the name of M.P. Dragomanov (Ukraine, Kyiv), Zzira@ukr.net

Research of the consumer tastes through the prism of the educational environment

To research of consumer tastes, with an emphasis on educational environment that influences the characteristics of the consumer practices of students. We consider the concept of consumer taste in contemporary sociological discourse. The basic task of the educational environment in shaping consumer tastes students.

Keywords: consumer tastes, educational environment, student, education, consumer society and so on.

Сюсель Ю.В., преподаватель кафедры социологии Института социологии, психологии и социальных коммуникаций, Национальный педагогический университет им. М.П. Драгоманова (Украина, Киев), Zzira@ukr.net

Исследование потребительских вкусов сквозь призму воспитательной среды

Статья посвящена исследованию потребительских вкусов с акцентом на воспитательную среду, которая влияет на характеристики потребительских практик студентов. Рассмотрены концепции потребительского вкуса в современном социологическом дискурсе. Определены основные задачи воспитательной среды в формировании потребительских вкусов студенческой молодежи.

Ключевые слова: потребительский вкус, воспитательная среда, студент, образование, общество потребления и т.п..

Актуальність аналізу концепцій споживацького смаку пов'язана з актуалізацією споживацького чинника у суспільному розвитку багатьох країн сучасного світу. Ця актуалізація визначається низкою факторів. По-перше, сучасні соціальні відносини вимагають розглядати споживання як особливий процес, що виходить за рамки економічної сфери та знаходить свою значущу роль у всіх соціокультурних практиках. По-друге, індивідуальні смаки відображають не тільки соціальні характеристики (вік, стать, освіту, зайнятість, етнос та ін.), але й соціальні цінності, а також індивідуальний стиль життя споживачів. По-третє, споживацькі смаки сучасної молоді зумовлені активною включеністю останньої у символічну комунікацію за допомогою соціальних мереж.

Споживання у постсучасних суспільствах всебічно проаналізували західні соціологи: Г. Беккер, Ж. Бодрійяр, П. Бурдьє, С. Майлз, Дж. Рітцер, М. Фезерстоун тощо. Серед російських соціологів, які займаються тематикою споживання, варто назвати О. Гурову, В. Ільїна, А. Овсяннікова, В. Радаєва, Л. Ростовцеву, серед українських дослідників: Я. Зоську, І. Набруско, Ю. Пачковського, В. Тарасенка, М. Шульгу та багато інших.

Мета статті полягає у визначенні основних рис виховного середовища у формуванні споживацьких смаків студентської молоді.

Споживацький смак включає в себе особистісні та психологічні характеристики споживачів. Він відображає активність самого споживача у процесі придбання товарів та послуг, особливості його установок, звичок, уподобань.

Своєрідну концепцію споживацького смаку представив французький соціолог П. Бурдьє в одній із своїх основних праць «Відмінності: соціальна критика суджень про смак» (перше видання вийшло у Франції, 1979 р.). Дослідник відзначив, що ієрархія смаків і товарів у сфері культури відповідає ієрархії власності у галузі економіки та ієрархія владних відносин в області політики (Bourdieu.). З цього